

Александра Павићевић*

Примљено: 13. 01. 2014.

УДК: 347.235(497.11)

Прегледни научни чланак

ПРАВНЕ ПОСЛЕДИЦЕ НАЛАЗА ИЗГУБЉЕНЕ СТВАРИ У СРПСКОМ ПРАВУ *DE LEGE LATA* И *DE LEGE FERENDA*

Предмет рада представљају правне последице налаза изгубљене ствари, као покрећне ствари која је невољно и случајно изашла из поседа држаоца који више не зна где се ствар налази. С обзиром на поједина права и обавезе које настају фактом налаза за налазача и за државу, решења српској права су еволуирала кроз време, чак се и суштински мењала, збој чега су и предмет анализе, компарације и оцене у овом раду. Аутор најпре анализира развој решења домаће права почев од некадашњих предрајних прописа Краљевине Југославије, преко позитивне права садржане у Уставу владе ФНРЈ о поседу са нађеним стварима из 1949, закључно са предлоом будуће права Србије – оличеној Нацртом законика о својини и другим стварним правима Србије из 2007. Након компарације изложених решења аутор оцењује позитивно српско право и предлој будуће, указујући на бројне недостатке првој модела и знајне предности другој, и залаже се за увођење неколико недостајућих елемената који би допринели уопштењавању предложеној модела регулативе. Уз увођење законске дефиниције појма изгубљене ствари, права ревенције налазача и још доследније регулсање налаза заборављене ствари, предлој Нацрта смајрамо адекватним и знајним најрејком у односу на важеће решење.

Кључне речи: изгубљена ствар, налаз изгубљене ствари, права и обавезе налазача, права и обавезе државе, повраћај ствари изгубиоцу, стицање својине налазом

* Александра Павићевић, сарадник у настави на Правном факултету Универзитета у Крагујевцу;

I. Увод

Налаз изгубљене ствари је радња која узрокује важне правне последице у виду специфичних права и обавеза које настају за налазача и за државу. Пошто је претпостављена воља власника да изгубљену ствар задржи у својини, задатак правног поретка је да титулара права својине, зајемченог Уставом, заштити, предвиђањем основне обавезе налазача да налаз ствари - пријави.

Будући да је једна од две могуће хипотезе – да изгубилац ствари не буде нађен у одређеном временском року, законодавац мора да направи избор у вези са збрињавањем нађене невраћене ствари, тј. да додели нађену ствар у својину новом титулару. Тиме практично, налаз изгубљене ствари постаје - начин стицања новог права својине на нађеној ствари, којим се истискује истоврсно право претходног титулара. Регулативу овог питања нарочито осетљивом чини чињеница да она подразумева пажљиво одмеравање различитих интереса и вредности и изналагање што идеалније равнотеже између њих. Циљ је нормом – заштитити интересе власника, држаоца изгубљене ствари, налазача, али и државе и друштва у целини, пажљиво усклађујући начело правне сигурности са интересом правног промета.

У позитивном праву Републике Србије правна последица налаза изгубљене ствари, у хипотези нејављања изгубиоца, је стицање државне својине на нађеној ствари протеком законског рока. Нацртом законика о својини и другим стварним правима, који оличава будуће стварно право Србије, за примарног стицаоца је одређен налазач, а тек супсидијарно држава. Полазећи од суштински другачијег правног епилога односа насталог налазом изгубљене ствари у ова два решења, и низа других разлика, наш примарни циљ је да у раду: 1) извршимо анализу и компарацију позитивног и предложеног будућег права Србије, како би што објективније сагледали њихову вредност; 2) укажемо на уочене недостатке у позитивном праву.

Ову тему сматрамо увек актуелном, а нарочито у нашим условима, будући да је Република Србија у фази креирања нове регулативе стварног права, оличене Нацртом, те је стога коначан циљ рада: оцена адекватности нових предложених решења и њихово евентуално употпуњавање у циљу постизања најприкладније регулативе налаза изгубљене ствари.

II. Изгубљена ствар

Позитивно право Србије не садржи дефиницију изгубљене ствари, стога је елементе појма изгубљене ствари могуће одредити на основу анализе дефиниција, формулисаних од стране правне теорије и на основу елемената законске регулативе овог питања у домаћој и другим државама.

У домаћој правној теорији се под изгубљеном ствари (*res perditae*) углавном подразумева покретна ствар, која је из фактичке власти држаоца „изашла“ противно његовој вољи, те он више не зна где се ствар налази.¹ Оваквом одређењу изгубљене ствари ипак недостаје прецизирање начина на који је дошло до престанка поседа: да се догодио *случајно*.² Тек уз овај последњи елемент, појам изгубљене ствари бива дефинисан. Налаз изгубљене ствари не чини елемент појма изгубљене ствари, али пошто у пракси може да уследи, циљ сваког законодавца је да одреди права и обавезе које за налазача настају као правне последице налаза.

III. Правне последице налаза изгубљене ствари у српском праву

Да бисмо могли да увидимо однос законодавца у Србији према институту налаза изгубљене ствари кроз време, и како бисмо проценили ваљаност садашњих и евентуални напредак предлога будућих решења, предмет анализе биће некадашње, позитивно и будуће право Србије.

1. Правне последице налаза изгубљене ствари у предратним прописима

Краљевине Југославије

У оквиру прегледа решења домаћег права, најпре ћемо укратко приказати одредбе предратних прописа Краљевине СХС, тј. Краљевине Југославије, чији је

¹ Лексикон грађанског права, Београд, 1996, 1554; Д. Попов, *Стицање права својине окупијацијом ствари*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр.1/2/2008, 361; И. Бабић, *Налаз скривеног блага*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, бр. 56/2010, 41; Р. Ковачевић Куштримовић, *Стварно право*, Ниш, 2011, 151; О. Станковић, М. Орлић, *Стварно право*, Београд, 1996, 118; И. Бабић, *Основи имовинског права, Увод у грађанско право и стварно право*, Београд, 2008, 257.

² Ж. Перић, *Специјални део Грађанског права, Стварно право*, Београд, 1920. 90.

саставни део била територија Републике Србије. Предмет компарације биће решења о правним последицама налаза изгубљене ствари садржана у Српском грађанском законик (СГЗ)³ у одредбама § 242-247, у Општем Аустријском грађанском законик (ОАГЗ)⁴ у § 388-394 и у Општем имовинском законик за Црну Гору (ОИЗ)⁵ у чл. 82 – 90.

Анализом ових законских решења могу се издвојити две могуће ситуације поводом налаза: 1) када је изгубилац ствари нађен и 2) када изгубилац није нађен, са свим последично насталим правима и обавезама лица у овом специфичном правном односу.

Заједничко решење сва три законска текста предратне Југославије је правило да се губитком ствари, у начелу, не губи својина. Основна обавеза налазача је да налаз изгубљене ствари пријави надлежном органу, који ће нађену ствар чувати и трагати за изгубиоцем. Основна права налазача у овој хипотези су: право на накнаду трошкова поводом нађене ствари и налазачка награда (са изузетком ОИЗ којим није предвиђена). А ако се у законом предвиђеном року изгубилац не јави, «поштени» налазач може, под законом предвиђеним условима, постати титулар права употребе на нађеној ствари, а коначно и њен власник, протеком допунског законског рока у коме се изгубилац није јавио, што сматрамо својеврсном «наградом» за његову савесност. Тиме је он фаворизован у односу на државу, којој стицање у својину нађене ствари није омогућено (уз одступање у ОИЗ – којим је, условно, омогућено стицање цркви).

Кључне разлике су приметне у погледу:

1) налазачке награде - у смислу предвиђености законом и висине (највиша је у СГЗ и износи 20% од вредности нађене ствари⁶, у АГЗ је 10 %⁷, док је у ОИЗ изостављена, што сматрамо недостатком овог законског решења);

2) дужине законских рокова за стицање права употребе и својине (у СГЗ и АГЗ се лична службеност употребе стиче протеком једногодишњег рока⁸, а у ОИЗ

³ Грађански законик за Краљевину Србију из 1844. са каснијим изменама (интернет адреса: <http://www.overa.rs/gradanski-zakonik-kraljevine-srbije-1844-god-sa-kasnijim-izmenama.html>), датум посете: 15. 03. 2013. У даљем тексту СГЗ

⁴ Општи Аустријски грађански законик, Justizgesetzsammlung, из 1811. У даљем тексту ОАГЗ

⁵ Општи имовински законик за Ц. Гору из 1888. (интернет адреса: <http://www.pravokutnik.net/a/imovinski.pdf>), датум посете: 17. 03. 2013. У даљем тексту ОИЗ

⁶ § 244 СГЗ

⁷ §391 ОАГЗ

протеком 2 године од пријаве налаза⁹, док право својине на нађеној ствари налазач стиче у СГЗ и ОАГЗ протеком 3 године од дана заснивања службености употребе на ствари¹⁰, а у ОИЗ после 5 година¹¹);

3) правне природе стицања својине (у СГЗ и ОАГЗ *ex lege* – уз испуњеност кумулативних услова предвиђених законом. Иако је законом експлицитно наведено да се својина стиче протеком времена застарелости, у правној теорији је истицано да је ово један особени начин прибављања својине *ипројодитишњим ћуишањем* изгубиоца ствари.¹² То ћутање, поменути коментатори АГЗ поистовећују са одржајем, тј. „аквизитетном застарелошћу“, док други, чини се оправдано, истичу његову неприхватљивост с обзиром на недостајућу квалификовану државину.¹³ У ОИЗ је међутим, као начин стицања својине означена окупација ствари као ничије);

4) круга лица са својством изгубиоца (најужи круг лица је конципиран у СГЗ¹⁴ – при чему је повраћај изгубљене ствари омогућен само власнику, а најшири у ОИЗ где се под изгубиоцем подразумева било који држалац ствари¹⁵).

Ово је уједно и најважнија разлика јер је у ОИЗ прихваћено најшире и најпрецизније законско одређење лица са правом на повраћај ствари од сва три предратна прописа. Нађена ствар се враћа било ком изгубиоцу: власнику, држаоцу са правом на државину, али и бесправном држаоцу. Специфичност ОИЗ је решење према којем се повраћај ствари изгубиоцу који је пронађен врши без обавезе доказивања права на ствари.¹⁶ Ово и јесте најреалније решење – повраћај у пређашње стање као коначан циљ предаје нађене ствари изгубиоцу, уз могућност накнадног доказивања права на ствари судским путем.

У ОИЗ је, такође, на оригиналан начин решено питање правне природе стицања права својине на нађеној ствари: увођењем фикције ничије ствари по протеклу одређеног рока, чиме је за начин стицања изабрана окупација. Суштинска предност овог решења је у томе што за разлику од ОАГЗ и СГЗ, па и многих

⁸ § 245 СГЗ и § 391 ОАГЗ

⁹ Чл. 87 ОИЗ

¹⁰ Чл. 245 СГЗ и § 392 ОАГЗ

¹¹ Чл. 87 ОИЗ

¹² Stubenrauch, Derenčin, Rušnov; Наведено према А. Ђорђевић, *Налазак изгубљених ствари и блаја*, Архив за правне и друштвене науке, број 1-2/2006 а, 263.

¹³ H. Koziol, R. Welser, *Gründriss des bürgerlichen Rechts*, Wien, 1988, 60.

¹⁴ § 242 СГЗ

¹⁵ Чл. 82 ОИЗ

¹⁶ Чл. 86 ОИЗ

позитивних прописа не покушава „вештачки“ овај вид стицања својине да уподоби стицању путем одржаја, које није могуће правно аргументовати (јер државина нађене ствари након заснивања службености употребе није *својинска*).

Компарацијом три изложена законска решења можемо закључити да је решење ОИЗ о налазу изгубљене ствари правно најутемељеније и идејно најближе савременој концепцији појма изгубљене ствари, с обзиром на круг лица која се схватају као игубиоци у правној теорији¹⁷ и у све већем броју страних законодавстава.

2. Позитивноправна регулатива

У односу на решења предратних прописа, регулатива налаза изгубљене ствари је у позитивном праву Републике Србије суштински другачије уређена, с обзиром на немогућност заснивања приватне својине налазача на нађеној ствари ни под каквим условима. Будући да је последица измењених решења – трансформација својинског облика на нађеној ствари, циљ је да поређењем некадашњих прописа са важећим уочимо предности и недостатке потоњих у циљу коначног опредељења при уобличавању будућег права Србије у овој материји.

А. За све категорије ствари

Налаз изгубљене ствари у Србији данас је регулисан Упутством владе ФНРЈ о поступању са нађеним стварима¹⁸, донетим 1949. док је Србија била саставни део бивше СФРЈ. Доношењем овог акта престала је могућност примене правних правила садржаних у предратним прописима, према којима је тадашње судство ионако било скептично, како правни писци истичу - због маргинализације приватне својине.¹⁹ Овим прописом је онемогућено стицање приватне својине на

¹⁷ У немачкој правној теорији се наглашава да налазач увек може да преда ствар игубиоцу са ослобађајућим дејством, чак и ако познаје лице са правом на државину. Gierke DPrP II 534; Planck – Broadman уз § 969 ком. 3; наведено према Н. Westerman, *Sachenrecht*, Münster, 1960, 293.

¹⁸ Упутство владе ФНРЈ о поступању са нађеним стварима, Сл. лист ФНРЈ бр. 93/1949. У даљем тексту: Упутство

¹⁹ С. Стојковић, *Основи грађанског права*, Београд, 1948, 149; Р. Цветић, *Развој стварног права у Србији: Институт стицања права својине налазом ствари изгубљене ствари*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 2/2004, 351.

нађеној ствари под било којим условима, али је зато предвиђено условно *стицање друштвене својине* (тј. државне) над истом, као крајња консеквенца нејављања изгубиоца.

Правне последице налаза изложићемо кроз две различите ситуације: када је изгубилац нађен и када није, поређењем са одредбама СГЗ.

1. Када је нађен изгубилац

1. Ко је изгубилац. Изгубиоцем се не сматра само власник ствари (за разлику од СГЗ), већ и други држаоци који своје право на државину могу и морају доказати пре повраћаја ствари.²⁰ Ово уједно значи и да се изгубиоцем не сматра лице без права на државину. Ово решење сматрамо бољим од СГЗ будући да оправдано овлашћује шири круг лица на повраћај ствари као држалаца, али непотпуним – јер се не односи на све изгубиоце.

2. Обавеза пријављивања нађеној „месном или градском народном одбору, односно најближој станици милиције“²¹, на територији места налаза ствари, је основна обавеза налазача и то: истом органу без обзира на вредност ствари (друга разлика у односу на СГЗ) и без обзира на то да ли налазач познаје изгубиоца или не, што је трећа важна разлика.

Сматрамо пропустом Упутства: 1) непредвиђање могућности присвајања нађене ствари незнатне вредности, будући да су трошкови чувања такве ствари и оглашавања налаза заправо већи од њене вредности; 2) непредвиђање повраћаја ствари познатом изгубиоцу, чиме би се уштедели новац, време и труд налазача око доласка до надлежних служби и избегле административне формалности.

3. Обавезе надлежној органи су: да нађену ствар прими, сачини записник о томе и налазачу изда потврду о пријему ствари. Надлежни орган дужан је да нађену ствар чува, и трага за изгубиоцем. Познатом лицу ствар се одмах враћа уз претходну надокнаду трошкова чувања и исплате награде налазачу. Ови трошкови се чине сувишним и доказују неоправданост пријаве налаза у случају познатог изгубиоца. У противном, ако се изгубилац не јави одмах, неопходно је оглашавање губитка ствари, на начин који варира у зависности од вредности ствари.

Налаз ствари мање вредности објављује се истицањем огласа на огласној табли или други уобичајени начин, док се налаз ствари веће вредности објављује

²⁰ Тачка 9 Упутства

²¹ Тачка 1 Упутства

у новинама. Као и у СГЗ, предвиђа се продаја ствари подложних квару и чување депонованог новца, као обавеза надлежних служби.

То „трагање“ за изгубиоцем у пракси се своди искључиво на истицање обавештења о налазу на огласној табли службе за нађене ствари, што не сматрамо довољним за обавештење заинтересованих лица, која најчешће и не знају ком органу као надлежном да се обрате.

4. *Права налазача када је изгубилац нађен.* Налазачка награда која је Упутством предвиђена нижа је од оне предвиђене СГЗ, и износи 15% од вредности нађене ствари – и то увек у истом износу без обзира на вредност нађеног, и на прилике изгубиоца и налазача. Ово сматрамо недовољно добрим решењем којим није омогућено уважавање околности датог случаја, тј. интереса изгубиоца ствари. Ова награда је једино право налазача признато Упутством, будући да стицање приватне својине на ствари није омогућено.

II. *Када изгубилац није нађен*

1. *Стицање својине.* Правна природа стицања права својине налазом је особена, уз испуњеност посебних правних чињеница одређених законом. Протеком рока од годину дана (рок је краћи у односу на трогодишњи рок из СГЗ) у коме се изгубилац: 1) није јавио, или се 2) јесте јавио, али није доказао своје право на државину или 3) одбија да прими ствар - нађена ствар постаје *опшћедржавна својина*. На овај начин је унета суштинска измена у односу на раније решење овог правног института у СГЗ, предвиђањем трансформације својинског облика на нађеној ствари протеком рока, уз испуњење једног од три алтернативно постављена услова у тачки 9 Упутства.

У правној теорији је истицано да је тиме налаз ствари постао начин настанка искључиво друштвене (касније државне својине) у складу са циљем тадашње државе - развојем базе социјалистичког сектора.²² Међутим, не сматрамо да је на овај начин, налазом изгубљене ствари, као спорадичном појавом, друштво могло знатно да оснажи стицањем у својину такве ствари, као и супротно – да осиромаше у корист појединаца као стицаоца.

2. *Ratio legis стицања државне својине на нађеној ствари.* Кроз 13 тачака овог акта регулисан је институт налаза изгубљене ствари на начин заиста адекватан тадашњој друштвеној стварности и владајућој идеологији, али не

²² А. Гамс, *Основи стварног права*, Београд, 282.

можемо се сложити са тврдњама да је то једино образложење (*ratio legis*) ове законске норме, а још мање да је то на штету појединца и грађанскоправне својине, како поједини правни писци наводе.²³ Налазач заправо оваквим решењем не губи вредност коју је имао, већ само нема могућност да се обогати за вредност туђе ствари.

Држава као стицалац такође се обогаћује на рачун претходног власника ствари, тако да је крајњи резултат, из перспективе претходног власника исти: он губи право својине на изгубљеној ствари. Овакав правни епилог је санкција за његову небригу о изгубљеној ствари у законом предвиђеном року за повраћај, тј. за незаинтересованост или чак незнање за факат губитка. Иако право својине не застарева, на страни другог лица су се стекли услови за конституисање новог права својине које неминовно потискује старо. Због нужности да се правно стање усклади са фактичким, правни систем пружа заштиту праву својине претходног титулара, али временски ограничено.

Из свега наведеног, циљним тумачењем норме, можемо закључити да је *ratio legis* домаћег законодавца при нормирању овог правног института Упутством примарно: 1) заштита права својине власника изгубљене ствари, као стеченог права гарантованог Уставом. Ова интенција произилази из предвиђања: обавезе пријаве нађеног, трагања за изгубиоцем, вишеструког објављивања налаза, и најважније- налазачке награде као средства стимулације налазача да пријави налаз; 2) тек супсидијарни циљ норме је стицање државне својине на нађеној ствари коју власник више не жели, а коју коначно треба сачувати од пропадања (што је друштвено најнепожељнији исход).

У ситуацији Уставом зајемчене једнакости сва три призната својинска облика: приватне, јавне и задружне својине, одређивањем новог власника ствари (по протеку једногодишњег рока) - неминовно је фаворизовање неког од ових својинских облика. Притом су могуће две хипотезе као избор законодавца приликом □награђивања□ лица стицањем у својину: 1) конституисање приватне својине налазача на нађеној ствари, као награде за савесност; 2) стицање државне својине на ствари, што значи измену својинског облика на њој, али и награду држави за све трошкове које је имала око чувања нађене ствари и уложени труд у тражењу изгубиоца.

²³ Р. Цветић, нав. дело, 351.

Сматрамо да би опредељујући фактор при избору неког од ова два субјекта као стицаоца својине требало да буде управо допринос проналажењу изгубиоца ствари, што заправо зависи од законског распореда обавеза налазача или државе. Према овом критеријуму сматрамо оправданим решење Упутства којим су све обавезе око нађене ствари стављене на терет држави што оправдава њено стицање својине, и обрнуто – решење СГЗ, у коме је налазач инволвиран у цео поступак трагања за изгубиоцем, чувања ствари, сношења трошкова око исте, те стога и коначно – награђен својином.

3. *Непредвиђање стицања приватне својине на изгубљеној ствари одредбама Закона о основним својинскоправним односима.*²⁴ Овим законом, донетим у време бивше СФРЈ, како сам назив упућује, уређени су само основни стварноправни институти, са намером да буду ближе регулисани каснијим републичким прописима. Пошто су потоњи изостали, у Србији и даље важи ЗОСПО којим је институт изгубљене ствари нерегулисан. Сматрамо да је разлог томе интенција законодавца да не уброји налаз изгубљене ствари у начине прибављања приватне својине, ни под којим условима управо имајући у виду поменуте одредбе Упутства.

Б. За културна добра

*Законом о културним добрима*²⁵ из 1994. подробно је регулисана правна судбина посебне категорије изгубљених па нађених ствари: културних добара²⁶ као и „добара која уживају посебну заштиту“.²⁷ Било да се налазе у земљи или води, или су из ње извађена, на оваквим стварима својину има држава. Налазач има само право на налазачку награду, и то уз услов да у откривању ствари нису

²⁴ Закон о основним својинскоправним односима, Сл. Лист СФРЈ 6/1980, 36/90; Сл. лист СРЈ 29/96; Сл. гласник РС 115/2005. У даљем тексту ЗОСПО

²⁵ Сл. Гласник РС бр. 71/94, 52/2011, 99/2011. У даљем тексту ЗКД

²⁶ Појам културног добра је у чл. 2 ЗКД одређен као: „ствари и творевине материјалне и духовне културе од општег интереса које уживају посебну заштиту утврђену овим законом“. Као покретна културна добра овим законом су одређена: 1) уметничко - историјска дела, 2) архивска грађа, 3) стара и ретка књига, 4) филмска грађа.

²⁷ Чл. 4 ЗКД „...ствари и творевине за које се претпоставља да имају својства од посебног значаја за културу, уметност и историју...“

коришћена средства буџета. Висину награде утврђује установа заштите којој се предмет даје на чување.²⁸

Али, пошто делатност археолошких ископавања и истраживања обављају надлежне установе, овакав налаз мора се одмах, а најкасније у року од 24 часа пријавити надлежној установи заштите културних добара и министарству унутрашњих послова.²⁹ Уколико надлежна установа (музеј, архив, кинотека и библиотека) утврди својство „покретног културног добра“ таквој ствари, неспорно се примењују одредбе ЗКД.

3. Српско право *de lege ferenda*

Нацртом законика о својини и другима стварним правима Србије³⁰ из 2007. дати су обриси будућег права Србије, будући да он још увек није ступио на снагу. Ни Комисија за израду Грађанског законика није још увек регулисала област стварног права, те остаје да видимо какво ће решење налаза изгубљене ствари коначно бити. Налаз туђе ствари нормиран је у тексту Нацрта у одељку 17, чл. 178 до 183, детаљним предвиђањем поступка пријаве и правних последица налаза - суштински другачијих од оних предвиђених Упутством. Због важних новина које произилазе из текста Нацрта предочићемо разлике у односу на позитивно решење садржано у Упутству, у циљу оцене ваљаности предложених промена.

I. Када је изгубилац нађен

1. *Ко је изгубилац.* Анализом чл. 178 Нацрта можемо закључити да се под изгубиоцем сматра сваки држалац – дакле и бесправни, што је важна разлика у односу на решење Упутства по којем је ствар могао да поврати претходни држалац уз услов да докаже право на државину изгубљене ствари. Предаја нађене ствари власнику, односно лицу које је ствар изгубило, условљена је само јављањем изгубиоца у року од годину дана и доказивањем својства држаоца (уз

²⁸ У случају да приватни партнер приликом радова у земљишту открије предмете од културног, историјског, природног значаја, дужан је да их преда јавном партнеру – без икакве накнаде. Вид. чл. 73 Закона о јавно -приватном партнерству и концесијама, Сл. гласник РС бр. 88/2011.

²⁹ Чл. 28 ЗКД

³⁰ *Ка новом стварном праву Србије* – Нацрт Законика о својини и другим стварним правима Србије (*Auf dem Wege zu einem neuen Sachenrecht Serbiens*), Београд, 2007.

надокнаду трошкова и исплату налазачке награде).³¹ На овај начин, заштићени су не само интереси последњег држаоца, већ и власника изгубљене ствари: изгубилац ће ствар повратити, а власник потом може ствар од њега да виндицира. Јер када не би сваком држаоцу (па и бесправном) било дозвољено да ствар поврати, власник би услед протекла временског рока у коме ствар није тражио - јер није ни знао да је изгубљена, био преклудиран, а налазач би стекао право својине и тиме му трајно онемогућио повраћај ствари.

У сумњи коме од више лица ствар вратити, предност има последњи непосредни држалац, уз допуну: “ако околности не упућују на нешто друго”.³² За разлику од већине позитивних прописа којима је само предвиђен повраћај изгубљене ствари – претходном држаоцу, текстом Нацрта је прецизирано да предност има непосредни држалац у односу на посредног, уз једину обавезу да докаже чињеницу државине, тј. - да детаљан опис изгубљене ствари. Овим је истакнут једини циљ повраћаја изгубљене ствари – повраћај у пређашње стање, предаја у руке изгубиоцу (макар и бесправном), без залажења у правна питања: доказивање права својине, правног основа државине што су, уосталом, питања за чије је решавање надлежан суд.

2. *Обавеза пријаве налаза.* Нацртом је направљена разлика између три ситуације: 1) познатом изгубиоцу ствар се враћа лично (што сматрамо практичнијим решењем у односу на одредбу Упутства која обавезује на пријаву налаза надлежној служби и у овом случају); 2) ствар се предаје служби за нађене ствари у случају непознатог изгубиоца; 3) организацији у чијој просторији, тј. у чијем превозном средству је ствар нађена (такође у хипотези непознатог изгубиоца). На ово правно лице се тада преноси обавеза оглашавања налаза, чувања ствари до појаве изгубиоца, као и предаје ствари служби за нађене ствари (ако се у року од 15 дана изгубилац не појави).

Ово решење је добро, јер је њиме уважена разлика између ствари изгубљених на отвореном простору (које је теже пронаћи) од оних које су заборављене у просторијама одређених правних лица, у превозним средствима и сл. Повраћај ствари је олакшан, будући да ће лице најпре на таквом месту заборављену ствар и потражити, а налазачу процедура пријаве налаза олакшана.

³¹ Чл. 180 став 2 Нацрта

³² Чл. 180 став 2 Нацрта

Узимајући у обзир околност да се ствари најчешће и заборављају у превозу, ово решење сматрамо рационалним.

3. *Права налазача у случају њојављивања изгубиоца.* У случају јављања изгубиоца у року од годину дана ствар, тј. депоновани новац добијен продајом ствари му се враћа, по одбитку трошкова чувања и исплате налазачке награде у висини од 15% од вредности нађене ствари. Новине су: 1) могућност правичног смањења износа награде због „несразмерно велике користи“, с обзиром на прилике изгубиоца и налазача, уз минимални гарантовани износ од 8% од вредности ствари; 2) налазач може захтевати и „правичан износ награде“ уколико нађена ствар има посебну вредност за власника, тј. изгубиоца.

Сматрамо оправданом намеру законодавца да у обе ситуације мотивише налазача, али не и на велику штету изгубиоца. Овим се води рачуна о сразмерној заштити интереса оба лица: у случају велике вредности изгубљене ствари налазачку награду треба сразмерно смањити, јер би иначе штетила интересу изгубиоца, а и нижим износом бива задовољен интерес налазача. У случају изгубљених животиња или других ствари велике афекционе вредности, повећање износа награде неће оштетити изгубиоца јер је изгубљена ствар за њега емотивно вредна, а налазача ће додатно мотивисати.

II. Када изгубилац није нађен

1. *Стицање својине.* Суштинска промена у односу на решење Упутства уведена је чл. 182 Нацрта, предвиђањем могућности стицања својине за налазача на нађеној ствари. Ако је ствар „незнатне вредности“ својину над њом налазач стиче актом њеног присвајања, ако изгубилац одмах по губитку не захтева њену предају. Ово сматрамо практичним решењем, рационалнијим од решења Упутства по коме се и такав налаз мора пријавити, оглашавати, ствар чувати, што представља беспотребно улагање новца и времена наспрам мале вредности ствари.

На осталим стварима, протеком једногодишњег рока налазач постаје власник - оригинарним путем, по закону у ужем смислу.³³ Међутим, услов је тражење ствари од стране налазача, тј. исплате новца добијеног њеном продајом. У противном, невршењем овог законског права налазача у шестомесечном року, држава постаје титулар права својине над нађеном ствари.

³³ Чл. 182 став 3 Нацрта

IV. Закључак

Компарацијом решења Упутства о налазу изгубљене ствари, са предлогом Нацрта који оличава будуће српско право, можемо извести закључак о недовољној адекватности важећег решења из Упутства по више основа. Конкретним недостацима позитивног права Србије сматрамо следеће:

1. Изостанак законске дефиниције изгубљене ствари, што је уједно и недостатак Нацрта. Изгубљена ствар је покретна ствар, случајно изашла из поседа држаоца противно његовој вољи, тако да он више не зна где се ствар налази.

2. Преуско конципиран појам „изгубиоца“ ствари као лица које мора да докаже право на државину изгубљене ствари. У Нацрту је прихваћен шири концепт – изгубиоца као сваког држаоца, па и бесправног. Ово решење сматрамо адекватним – будући да одражава логичан циљ целог поступка: повраћај у пређашње стање, уз препуштање суду решавања правних питања. На овај начин се заправо најпотпуније чува својина власника ствари, који можда и не зна за факат губитка државине од стране бесправног држаоца, те стога бива неоправдано лишен могућности да ствар благовремено поврати – до истека законског рока за њен повраћај.

3. Инсистирање на обавезној пријави налаза надлежној служби, чак и у случају познатог изгубиоца, коме се ствар може вратити и лично. Законодавац треба да обезбеди очување права својине власника, предвиђањем основне обавезе налазача - да нађену туђу ствар, без одлагања, преда познатом изгубиоцу, а у случају непознатог изгубиоца: а) служби за нађене ствари, б) организацији у чијој просторији је ствар нађена. Нацртом се уважава разлика између ових ситуација - предвиђањем различитих субјеката као пријемника нађене ствари, што сматрамо рационалним у циљу превенирања непотребних трошкова. Притом, право ретенције налазача, као законом дозвољени облик самозаштите повериоца доспелог потраживања, сматрамо важним елементом заштите правног положаја налазача у ситуацији повраћаја ствари познатом изгубиоцу. Учешћем надлежног органа у повраћају ствари, права налазача (на накнаду трошкова и награду) су обезбеђена због законског редоследа предузимања радњи: намирење налазачевих потраживања претходи повраћају ствари. У ситуацији када налазач ствар враћа

непосредно изгубиоцу - право ретенције би представљало корисно средство реалног обезбеђења, које решењу Нацрта недостаје.

4. Немогућност присвајања нађене ствари мале вредности, што је пропуст који је предлогом Нацрта исправљен.

5. Неиздвајање као посебне категорије - ствари нађених у превозним средствима и јавним установама, чији је налаз практичније пријавити на таквим местима, а не у полицији, што је решење прихваћено Нацртом.

6. Непредвиђање могућности стицања приватне својине налазача ни под каквим условима. Нацртом се предвиђа конституисање приватне својине налазача примарно, а државне супсидијарно, што сматрамо ваљаним, јер доследно остварује Уставом прокламовано начело равноправности свих својинских облика. Оваквим правним епилогом се, ипак, предност даје налазачу као првом „понуђеном“, да протеком рока уз услов савесности, стекне право својине – ако то жели. На овај начин њему се стицање својине не намеће, већ само нуди.

Дакле, насупрот тачки 9 Упутства, по којој ствар протеком рока аутоматски постаје државна својина, овде је та могућност супсидијарна, као последица изостанка правног интереса налазача за стицањем својине. То ће по правилу бити случај са стварима чија је тржишна или употребна вредност мала, па ће стицање државне својине на њима најчешће представљати само решење питања даље судбине ствари – осуђене на пропадање.

Предност решења Нацрта је у томе што ствар остаје у приватној својини, тј. не мења се својински облик на ствари (за разлику од решења Упутства), мења се само лице као њен титулар. Тек уколико налазач не жели својину на нађеној ствари, држава стиче право на њу како ствар не би пропала, што и јесте разлог одређивања новог власника. Посматрано са становишта циља који се овако добијеним средствима постиже, стицање државне својине на оваквој ствари задовољава шири – јавни интерес, те је свакако оправдано. *Ratio legis* супсидијарног стицања државне својине је заштита ствари од пропадања у случају да је ни власник, ни налазач не желе – што ово решење чини оптималним. Сматрамо да би било корисно прецизно законско одређивање намене овако стечених средстава – у хуманитарне сврхе, јер би се овим општекорисним циљем додатно оправдало позивање државе за стицаоца својине уместо налазача.

Коначно, оцењујући развој правне регулативе налаза изгубљене ствари у Србији, могли бисмо закључити да предлог Нацрта представља знатни напредак у

односу на садашње решење, узимајући у обзир суштинске промене у правним последицама налаза изгубљене ствари, у односу на садржину Упутства. У циљу „заокруживања“ овог предлога решења, сматрамо корисним уношење елемената на које смо претходно указали, а које ни Нацрт не садржи. То су: законска дефиниција појма изгубљена ствар, право ретенције налазача и још доследније регулисање правних последица налаза заборављене ствари. Сматрамо да се оваквим моделом обезбеђује адекватан правни епилог односа насталог налазом изгубљене ствари и усклађују приватни интереси његових учесника са интересима јавног поретка.

Aleksandra Pavicevic

**LEGAL CONSEQUENCES OF FINDING A LOST OBJECT IN SERBIAN LAW
DE LEGE LATA AND DE LEGE FERENDA**

Summary

The issue of this work is legal consequences of finding lost object in the meaning of - rights and duties of the finder and of the state. The lost thing is the movable object that has been accidentally and involuntarily lost from possession of its former holder not knowing where the object is. The author's aim is to analyse, compare and evaluate the solutions of this problem contained in former Serbian law, pre – war Yugoslav regulations; positive law – The Instruction on dealing with found objects from 1949; and finally future Serbian law – contained in Draft Code on Ownership and other Property Rights from 2007. Considering these regulations contain essentially different consequences of finding the lost object in the matter of: report of finding, finder's award, and finally - the possibility of acquiring property, author evaluates all of them and underlines certain shortcomings. Also, there are presented advantages of the Draft Code, and author advocates for addition of few missing elements in this newly proposed model, such as: legal definition of lost thing, finder's right of retention and consistent regulation of the finding of forgotten objects. The conclusion is that Draft Code contains much better solution than positive Serbian law. It is more complete, more consistent, more practical model that reconciles the conflicting interests of all parties involved in this legal relationship: the owner of lost object, the holder, the finder and the state. If suggested proposals were included, this model would be the most appropriate one.

Key words: lost object, finding of lost object, rights and duties of finder and state, returning lost object to its holder, acquiring property by finding the lost object